

**PRAKTIKAT E MËSIMDHËNËSVE
KOSOVARË ME NXËNËSIT QË FLASIN
DY E MË SHUMË GJUHË**

Lirije Bytyqi Beqiri
Skender Mekolli

Abstrakt

Ky studim paraqet një përmbledhje të perceptimeve të mësimeve të mësimeve të arsimit fillor në Kosovë lidhur me praktikën e tyre gjatë punës me nxënësit që flasin dy e më shumë gjuhë. Qëllimi i studimit është të identifikojmë sfidat e mësimeve të arsimit fillor, me të cilat ballafaqohen gjatë punës me nxënësit të cilët flasin dy e më shumë gjuhë. Në fokus të studimit janë perceptimet e mësimeve për përdorimin e gjuhëve dhe komunikimit të mirëfilltë me nxënësit dhe mes nxënësve, si dhe ndikimi i shumëgjuhësisë në suksesin e nxënësve.

Meqë targeti i hulumtimit janë mësimeve të arsimit fillor, të cilët në klasat e tyre kanë nxënësit që flasin dy e më shumë gjuhë, për mostër kemi përzgjedhur 104 mësimeve të arsimit fillor, nga 9 shkolla regjione, ku ka nxënësit që gjuhën shqipe nuk e kanë gjuhë amtare. Pra, mostrën e përbëjnë shkollat që kanë nxënësit edhe të komuniteteve të tjera, si: turq, boshnjakë, romë, ashkalinj etj. Hulumtimi ka qasje të kombinuar, sasiore dhe cilësore. Përmes qasjes sasiore evidentuam të dhënat sasiore lidhur me punën praktike që realizohet në klasë, si: numri i nxënësve në klasë, karakteristikat e grupit, moshën, klasën, etnia, gjuha e folur etj., ndërsa përmes qasjes cilësore mbledhëm, analizuam dhe interpretuam të dhëna cilësore, si: analizën e formave specifike të organizimit dhe realizimit të procesit mësimor, metodologjitë e përdorura gjatë mësimit, sfidat, mundësitë e mësimeve për punën praktike me grupet heterogjene. Për mbledhjen e të dhënave u shërbyem me pyetësorë, të cilët përfshijnë të dhënat demografike, të dhënat lidhur me metodologjitë e përdorura gjatë procesit mësimor, si dhe të dhënat që identifikojnë mundësitë apo sfidat e mësimeve gjatë punës me nxënësit të cilët flasin dy e më shumë gjuhë.

Rezultatet e hulumtimit tregojnë se sistemi mësimor në Kosovë përkrah shumëgjuhësinë, duke ofruar mësim në gjuhën amtare të komuniteteve të ndryshme, si dhe mundësinë e mësimit të dy e më shumë gjuhëve në shkollë. Po ashtu, shumëgjuhësia nga mësimeve të kosovarëve perceptohet si mundësi, sepse ndihmon nxënësit në marrjen e informatave nga burime të shumta, njohjen e kulturave të ndryshme nga perspektiva të ndryshme, zhvillimin e aftësive në komunikim dhe përdorimin e gjuhëve të ndryshme. Në anën tjetër, mësimeve të ballafaqohen edhe me sfida, si në komunikimin me nxënësit ashtu edhe në mungesën e burimeve, mjeteve e materialeve mësimore në gjuhën amtare.

Fjalët çelës: praktika, sfida, mundësi, gjuhë, komunikim, mësim, mësimnxënie.

Abstract

This study presents an overview of the perceptions of primary school teachers in Kosovo regarding their practices when working with students who speak two or more languages. The purpose of the study is to identify the challenges faced by primary school teachers in working with students who are multilingual. The study focuses on teachers' perceptions of language use, effective communication with and among students, and the impact of multilingualism on student success.

Since the target group of the research consists of primary school teachers who have students in their classes speaking two or more languages, the sample includes 104 primary school teachers from nine regional schools where students do not have Albanian as their native language. These schools also include students from other communities, such as Turkish, Bosnian, Roma, Ashkali, etc. The research employs a mixed-methods approach, combining quantitative and qualitative data.

Through the quantitative approach, numerical data were gathered regarding classroom practices, such as the number of students per class, group characteristics, age, grade level, ethnicity, and spoken languages. The qualitative approach involved collecting, analyzing, and interpreting qualitative data, such as the analysis of specific forms of classroom organization and teaching practices, methodologies used during instruction, challenges faced, and opportunities for teachers in working with heterogeneous groups. Data collection was conducted using questionnaires that included demographic information, details about the methodologies employed in the teaching process, and information identifying the opportunities or challenges faced by teachers when working with multilingual students.

The research results indicate that the education system in Kosovo supports multilingualism by offering instruction in the native languages of various communities and enabling the learning of two or more languages in school. Additionally, multilingualism is perceived by Kosovar teachers as an opportunity because it helps students access information from diverse sources, gain knowledge of different cultures from various perspectives, develop communication skills, and use multiple languages effectively. On the other hand, teachers face challenges, such as communication difficulties with students and the lack of resources, tools, and teaching materials in native languages.

Keywords: *practice, challenge, opportunity, language, communication, teaching, learning.*

HYRJE

Shumëgjuhësia, si një fenomen i përhapur në gjithë globin, është bërë një element mjaft i rëndësishëm, jo vetëm në zhvillimin e aftësive gjuhësore, por edhe në ndërgjegjësimin dhe respektimin e diversitetit gjuhësor e kulturor, komunikimin e bashkëpunimin ndërmjet vendeve e kulturave të ndryshme, si dhe mundësitë për zhvillimin e shoqërive në të gjitha fushat jetësore. Edhe Kosova, si vend multietnik, me popullsi me përkatësi të ndryshme etnike e gjuhësore, me përdorimin e disa gjuhëve zyrtare, ofron mundësi për përfshirjen e komuniteteve edhe në sistemin arsimor, duke siguruar jo vetëm mundësi përfshirjeje, por edhe arsimim në gjuhën e kulturën e tyre. Sipas statistikave të Ministrisë së Arsimit, nga numri i përgjithshëm i fëmijëve/nxënësve të përfshirë në institucione arsimore në Kosovë, 95.8% janë shqiptarë, ndërsa 4.2% i përkasin grupeve të tjera etnike (SMIA, 2024). Duke u nisur nga fakti se numri i fëmijëve që flasin dy e më shumë gjuhë nuk është i vogël, ky studim është mjaft i rëndësishëm për kontekstin arsimor dhe politikën kosovare, ngase nxjerr në pah të dhëna të rëndësishme për sfidat me të cilat ballafaqohen mësimdhënësit kosovarë gjatë punës me nxënësit e tyre dhe mundëson adresimin e nevojave dhe mundësive për krijimin dhe zbatimin e politikave gjithëpërfshirëse.

Qëllimi i hulumtimit ishte të identifikonim sfidat e mësimdhënësve të arsimit fillor, me të cilat ballafaqohen gjatë punës me nxënësit, të cilët flasin dy e më shumë gjuhë, e për të arritur këtë qëllim ne morëm opinione të mësimdhënësve kosovarë lidhur me praktikën e tyre me nxënësit shumëgjuhësh për të identifikuar mundësitë apo sfidat eventuale në punën e tyre me nxënësit.

Me qëllim të pasqyrit të sa më të qartë të praktikave të mësimdhënësve që punojnë me nxënësit që flasin dy e më shumë gjuhë dhe me qëllim të identifikimit të nevojave për ofrimin e mbështetjes për mësimdhënësit, në këtë hulumtim kemi përfshirë mësimdhënësit të komuniteteve të ndryshme që jetojnë në Republikën e Kosovës dhe që punojnë me nxënësit po ashtu të komuniteteve të ndryshme. Puna e mësimdhënësve me nxënësit

shumëgjuhësh kërkon një qasje të veçantë për të siguruar përfshirje, respekt për diversitetin e tyre kulturor, si dhe përfitim maksimal nga procesi arsimor.

SHQYRTIM I KONTEKSTIT

Dygjuhësia dhe shumëgjuhësia si fenomene sot janë shumë të pranishme në aspekte të ndryshme të jetës, të cilat po ndikojnë dukshëm në diversitetin kulturor, ndërgjegjësimin dhe bashkëpunimin mes kulturave e vendeve të ndryshme. Në kuptimin e ngushtë, dygjuhësia i referohet aftësisë së një individi, një grupi, ose një komuniteti për të përdorur dy gjuhë në komunikim, ndërsa shumëgjuhësia i referohet aftësisë për të përdorur më shumë se dy gjuhë në komunikim.

Në studime të ndryshme, dygjuhësia dhe shumëgjuhësia trajtohen si fenomen individual, social, politik etj. Shumëgjuhësia, si fenomen individual, konsiderohet aftësi e një individi për përdorimin e gjuhëve (Cenoz, 2013), ndërsa në aspektin social ka të bëjë me përdorimin e gjuhëve në kontekste shoqërore. K. Bhatia (2024), në studimin me titull "Dygjuhësia dhe shumëgjuhësia nga një këndvështrim socio-psikologjik", thotë se përvetësimi i gjuhës është një fenomen sa i lindur biologjik aq edhe shoqëror. Sipas këtij studimi, zhvillimi gjuhësor nuk është problem i thjeshtë, por në vazhdimësi hap fusha për studime të reja në aspekte të ndryshme. Dygjuhësia si dukuri është e pranishme gjithandej nëpër botë dhe pothuajse nuk ka ent shoqëror apo shtetëror që është krejtësisht njëgjuhësh. Pothuajse në çdo vend, dukuria e bilinguizmit i ka tiparet dhe karakteristikat e veta specifike. Kjo dukuri, e cila shfaqet si rezultat i kontakteve gjuhësore, është shumë komplekse dhe e ndërlidhur ngushtë me zhvillimet e përgjithshme shoqërore, politike e kulturore. (Vögeli, 2016).

Prania e shumëgjuhësisë reflektohet në masë të madhe jo vetëm në kulturë, biznes dhe komunikim ndërkombëtarë, por edhe në fushën e arsimit.

Në Kosovë, shumëgjuhësia në arsim është një çështje e rëndësishme dhe është rregulluar nga ligje, udhëzime administrative dhe rregullore të ndryshme që kanë për qëllim të promovojnë dhe të mbrojnë të drejtën e nxënësve për arsim në gjuhën e tyre amtare. Kushtetuta e Kosovës dhe ligjet

themelore rregullojnë çështjen e shumëgjuhësisë dhe i japin mbrojtje të veçantë të drejtave të komuniteteve të ndryshme gjuhësore. Kushtetuta e Republikës së Kosovës përmban dispozita që mbrojnë të drejtën e individëve për të folur, përdorur dhe mësuar gjuhën e tyre amtare, si dhe për përdorimin zyrtar të gjuhëve zyrtare në institucionet publike. Si gjuhë zyrtare, me kushtetutë janë përcaktuar gjuha shqipe dhe gjuha serbe në nivel vendi, por edhe gjuhës turke, boshnjake dhe rome u siguron statusin e gjuhëve zyrtare në nivel komune ose përdorim zyrtar në cilindo nivel në pajtim me ligjin (Kuvendi i Kosovës, 2008).

Ligji për Gjuhën Zyrtare në Kosovë përcakton statusin, mbrojtjen dhe përdorimin e gjuhës zyrtare në institucionet publike në Kosovë. Ai siguron të drejtat e komuniteteve gjuhësore dhe rregullon përdorimin e gjuhëve zyrtare në proceset administrative dhe gjyqësore.

Sipas Ligjit për përdorimin e gjuhëve, gjuha shqipe e gjuha serbe dhe alfabetet e tyre janë gjuhë zyrtare në Kosovë dhe kanë status të barabartë në institucionet e Kosovës (Kuvendi i Kosovës 02/L-37, 2007). Me qëllim të respektimit të identitetit gjuhësor të të gjithë personave që jetojnë në Republikën e Kosovës dhe me qëllim të krijimit të një mjedisi për të gjitha komunitetet që të shprehin dhe të ruajnë identitetin e tyre gjuhësor, me ligj sigurohet përdorimi i gjuhëve zyrtare, si dhe gjuhëve të komuniteteve, gjuha amtare e së cilave nuk është gjuhë zyrtare në institucionet e Kosovës, në ndërmarrje dhe organizata të tjera që realizojnë funksione dhe shërbime publike. Edhe gjuhët e tjera të bashkësive, si gjuha turke, boshnjake dhe rome, me ligj e kanë të siguruar përdorimin zyrtar në nivel komune.

Sa i përket arsimimit, Ligji për përdorimin e gjuhëve i jep mundësi secilit qytetar të Republikës së Kosovës të zgjedhë për vete dhe për fëmijën e vet gjuhën e preferuar zyrtare për mësim, të regjistrohet, si dhe të regjistrojë fëmijën e vet në shkollën ku gjuha e tij e zgjedhur zyrtare është gjuhë e mësimi" (Kuvendi i Kosovës 02/L-37, 2007). Edhe në zonat e banuara me persona që i takojnë komunitetit, gjuha amtare e të cilit nuk është gjuhë zyrtare, personat që i takojnë këtij komuniteti kanë të drejtë të mësojnë në gjuhën e tyre amtare në shkollat publike arsimore apo të zgjedhin njërën nga gjuhët zyrtare në rast se gjuha e mësimi nuk është gjuhë zyrtare (amtare) e nxënësit.

Ligji për Arsimin e Kosovës vendos bazat për sistemin arsimor në Kosovë dhe përcakton të drejtat dhe detyrimet e nxënësve, përfshirë të drejtën e tyre për arsim në gjuhën e tyre amtare. Ligji obligon komunitet, brenda territorit të tyre, të sigurojnë ofrimin e shkollimit në nivelet 1, 2 dhe 3 të ISCED-it në të gjitha gjuhët e mësimdhënies edhe nën numrin minimal për regjistrim të nxënësve të përcaktuar me akt nënligjor ose ofrojnë alternativa, duke përfshirë, në mes të tjerash, transportin e subvencionuar deri në vendin ku ofrohet shkollimi (Kuvendi i Kosovës 04/L-032, 2011). Ky ligj, me nenin 27, obligon institucionet që për nivelet 1 dhe 2 të shkollimit të ofrojnë falas tekstet shkollore në gjuhët e komuniteteve në të cilat është duke u zhvilluar mësimi.

Këto dokumente kanë për qëllim të sigurojnë që të gjithë nxënësit në Kosovë të kenë mundësinë të mësojnë në gjuhën e tyre amtare dhe të zhvillojnë njohuritë e tyre në mënyrë efektive.

Edhe në dokumentet kurrikulare mësimi në gjuhën amtare është prioritet.

Bazuar në Kornizën Kurrikulare të arsimit parauniversitar në Republikën e Kosovës, gjuha amtare mësohet në të gjitha shkallët e kurrikulës, që nga klasa përgatitore e deri në klasën e dymbëdhjetë. Gjuha angleze fillon nga shkalla e parë dhe mësohet kryesisht deri në klasën e fundit të shkollës së mesme të lartë, ndërsa gjuha shqipe për nxënësit e komuniteteve joshqiptare mësohet që nga shkalla e dytë e Kurrikulës (MASHT, 20216).

Korniza Kurrikulare parasheh edhe mësimin e gjuhëve, si gjuhën frënge, gjermane, italiane, etj., apo gjuhët e mjedisit, si gjuha serbe, boshnjake, turke, të cilat fillojnë të mësohen nga shkalla e tretë, ndërsa nga shkalla e pestë e Kurrikulës, d.m.th. në gjimnaze e shkolla profesionale në kuadër të Kurrikulës me zgjedhje mund të mësohen edhe gjuhët e tjera, si gjuha latine, gjuha e vjetër greke apo ndonjë gjuhë tjetër.

Edhe Kurrikula Bërthamë për klasën përgatitore dhe arsimin fillor të Kosovës, bazuar në Kornizën Kurrikulare, përmban lëndët gjuhë amtare, gjuhë e parë e huaj (gjuha angleze), si dhe gjuhë shqipe për fëmijët e komuniteteve joshqiptare.

Ndryshimet politike e ekonomike, përdorimi i teknologjisë dhe nevoja për komunikim, kanë krijuar situatë të re për mësimin e gjuhëve, sidomos

gjuhëve "internacionale", të cilat kanë përfshirje më të gjerë në botë, si gjuha angleze, gjermane, italiane etj.

Edhe Kosova, si edhe shtetet e tjera, është përfshirë në këtë valë të ndryshimeve, prandaj edhe mësimi i gjuhëve, sidomos gjuhës angleze e gjuhës gjermane, ka marrë përmasa jashtëzakonisht të mëdha në gjithë vendin.

Jo vetëm te të rriturit, por edhe te fëmijët e vegjël vërehet një rritje e shpejtë e kontakteve dhe informacioneve në gjuhë të huaja. Përdorimi i teknologjisë ka bërë që fëmijët kosovarë të përballen më shumë me gjuhën angleze dhe si rrjedhojë fëmijët në moshë shumë të re nisin komunikimin në gjuhën angleze, edhe përpara komunikimit në gjuhën e tyre amtare.

Viteve të fundit kjo dukuri nga ana e mësimdhënësve është paraqitur si mjaft shqetësuese për shkak se kjo dukuri po ndikon negativisht në mësimin e gjuhës amtare dhe po krijojnë vështirësi në të folurit e nxënësve, sidomos për fëmijët, të cilët mësimet i ndjekin në gjuhën amtare.

Studiues të ndryshëm vendorë dhe ndërkombëtarë sjellin në pah edhe sfidat dhe pasojat e mundshme, si në aspektin individual ashtu edhe në aspektin social.

Sipas B.O. Okal, përdorimi i shumë gjuhëve sjell pasoja gjuhësore, sidomos ndikim negativ ka në zhillimin e gjuhëve të përziera, ku si rezultat i përdorimit të shumë gjuhëve vjen edhe deri te krijimi i zhargoneve gjuhësore (Okal, 2014).

Vlora Konushevci, në trajtesën e saj me titull Fëmijët e sotëm ëndërrojnë anglisht, fokusohet te gjuha digjitale, përkatësisht ndikimi i saj në komunikimin e fëmijëve. Sipas saj, fëmijët e sotëm janë “folës amtarë” të gjuhës digjitale. Duke qenë se anglishtja është një nga gjuhët dominuese, shumica e përmbajtjeve të disponueshme në internet është në gjuhën angleze.

Rrjedhimisht, duke qenë folës amtarë të gjuhës digjitale, fëmijët tanë sot e përvetësojnë gjuhën angleze sikurse gjuhë amtare. Ky është një ndryshim rrënjësor, i tillë që paraqet një shprehje të thellë midis gjeneratës së tyre dhe gjeneratave të mëparshme (Konushevci, 2023). Shprehje e tillë po

krijohet edhe në shkollë. Të mësuarit është i lidhur ngushtë me të kuptuarit gjuhësor, është shumë e rëndësishme që nxënësit të përvetësojnë në nivel të lartë gjuhën e tyre të parë, pra gjuhën e tyre amtare. Richard W. Mills dhe Jean Mills i japin prioritet mësimit, ruajtjes dhe zhvillimit të gjuhës amtare (Mills, 2002). Sipas tyre, përdorimi i gjuhës në shkollë nuk duhet të dallojë shumë nga përdorimi i gjuhës në shtëpi dhe se shtëpia dhe shkolla nuk duhet të përfaqësojnë dy kultura krejtësisht të ndara dhe të ndryshme, por sugjerojnë që në kurrikula të të pasqyrohen edhe elemente të gjuhës e kulturës familjare.

Duke parë ndikimin e madh të gjuhës amtare, Rogers sugjeron që nxënësit të ndihmohen fillimisht të mësojnë mirë gjuhën e tyre e më pastaj të ndihmojnë në mësimin e gjuhës së dytë e të tretë, ngase mendon se gjuha amtare ndihmon në mësimin e gjuhës tjetër (Rogers, 2014).

Studimet e ndryshme na tregojnë se multilinguizmi paraqet si sfida ashtu edhe mundësi të shumta për të gjitha sistemet arsimore, prandaj shohin të nevojshme që fusha e arsimit të gjuhëve të reflektojë dhe të përshtatet me realitetin (Duarte et al., 2023).

Pyetjet e hulumtimit

Hulumtimi ka në fokus perceptimet e mësimeve kosovare lidhur me përdorimin e gjuhëve nga ana e nxënësve, praktikën e mësimeve të arsimit fillor gjatë punës me nxënësit që flasin një e më shumë gjuhë, si dhe ndikimin e shumëgjuhësisë në suksesin e nxënësve.

Për të studiuar këtë problematikë, ne u mbështetëm në pyetje hulumtuese.

Pyetja kryesore e studimit është:

- Cilat janë perceptimet e mësimeve kosovare lidhur me mësimeve me fëmijët që flasin dy e më shumë gjuhë?

Si pyetje mbështetëse do të na ndihmojnë edhe pyetjet:

- Si e vlerësojnë mësimeve kosovare mësimeve me fëmijët që flasin dy e më shumë gjuhë- sfidë apo mundësi për avancim?
- Si ndikon në procesin mësimor përdorimi i dy e më shumë gjuhëve?

- Cilat janë sfidat e mësimdhënësve gjatë mësimdhënies me fëmijët që flasin dy e më shumë gjuhë?
- Si mund të ndihmojnë prindërit në procesin e mësimnxënies?
- Cilat janë ndryshimet që mund të bëhen në sistem për të lehtësuar punën e mësimdhënësve që punojnë me fëmijë që flasin dy e më shumë gjuhë?

METODOLOGJIA

Qëllimi i hulumtimit

Qëllimi i studimit është të analizojmë përvojat e mësimdhënësve të arsimit fillor lidhur me praktikat e tyre me nxënësit, të cilët flasin dy e më shumë gjuhë.

Modeli i hulumtimit

Hulumtimi ka qasje të përzier, sasiore dhe cilësore. Të dhënat i mblodhëm përmes pyetësorit, i cili përmban 23 kërkesa, prej së cilave 15 kërkesa siguruan mbledhjen e të dhënave sasiore, ndërsa 8 kërkesa na mundësuan mbledhjen e të dhënave cilësore. Përmes qasjes sasiore janë evidentuar të dhënat sasiore për numrin e mësimdhënësve, përgatitjen profesionale, numrin e nxënësve në shkollat e përfshira në hulumtim, numrin e nxënësve që flasin më shumë se një gjuhë etj. Përmes qasjes cilësore kemi mbledhur, analizuar dhe interpretuar të dhënat cilësore nga pyetësorët me mësimdhënës, të cilat kanë të bëjnë me gjuhët që përdoren në shkollat e Kosovës, perceptimet e mësimdhënësve për përdorimin e dy e më shumë gjuhëve nga ana e nxënësve, sfidat me të cilat ballafaqohen mësimdhënësit gjatë mësimdhënies, por edhe në vlerësimin e nxënësve që flasin dy e më shumë gjuhë, ndryshimet që sipas mësimdhënësve duhet të ndodhin në sistem për përkrahjen e mësimdhënësve që punojnë me fëmijë që flasin dy e më shumë gjuhë etj.

Hulumtimi gjatë realizimit ka kaluar nëpër disa faza. Fillimisht kemi bërë analizën e dokumentacionit zyrtar për të analizuar infrastrukturën ligjore e

dokumentet zyrtare. Pastaj janë hartuar dhe pilotuar instrumentet e hulumtimit, me qëllim që të sigurohemi nëse instrumentet janë të qarta, të kuptueshme, të besueshme dhe të vlefshme. Pas vlerësimit të instrumenteve realizuam mbledhjen e të dhënave, analizën dhe interpretimin e tyre.

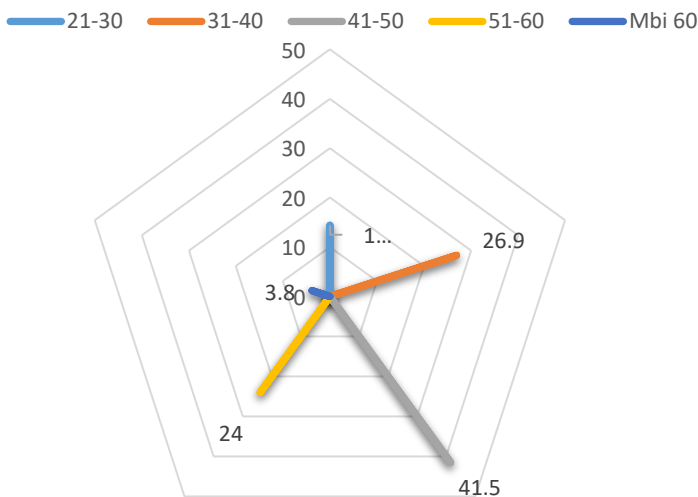
Popullacioni dhe mostra

Popullacionin e hulumtimit e përbëjnë të gjithë mësime dhënësit e arsimit fillor, ndërsa për mostër kemi përzgjedhur mësime dhënësit të arsimit fillor nga komuniteti shqiptar, komuniteti boshnjak dhe komuniteti turk.

Përzgjedhja e mostrës ishte e qëllimshme dhe kriter ishte përzgjedhja e mësime dhënësit të cilët punojnë me nxënës të komuniteteve të ndryshme, të cilët, përveç gjuhës zyrtare, flasin edhe gjuhë tjetër.

Mostrën e mësime dhënësitve e përbëjnë 104 mësime dhënësit të anketuar në shkollat e 7 regjioneve të Kosovës. Nga ta, 96.1% i takojnë gjinisë femërore, kurse vetëm 3.9% gjinisë mashkullore.

Sa i përket moshës, kemi përfshirje të grupmoshave të ndryshme.

Grafiku 1. Grupmoshat e mësime dhënësitve të përfshirë në hulumtim

Sa i përket kualifikimit, 76.8 % e mësimehdhënësve kanë përfunduar studimet në fakultet në drejtime/profile që lidhen me mësimehdhënien, me kualifikimin magjistër/master në këtë hulumtim janë 21.2% prej tyre, kurse 2.0% prej tyre janë me kualifikim me shkollë të lartë pedagogjike.

Pjesa më e madhe e mësimehdhënësve, apo 72.9%, janë të kualifikuar në drejtimin fillor, kurse 14 % e mësimehdhënësve janë me pedagogji. Drejtimet e tjera, në të cilat janë kualifikuar mësimehdhënësit, janë nga lëndë të ndryshme, si: Gjuhë angleze, Gjuhë dhe letërsi turke, Psikologji etj.

Numri i më i madh i mësimehdhënësve, apo 87.4%, kanë më tepër se 4 vjet përvojë pune, kurse 6.8% prej tyre janë deri në vitin e parë të përvojës. Pjesa tjetër e mësimehdhënësve nuk kanë më shumë se 2 apo 3 vjet.

Përfshirja e mësimehdhënësve të anketuar sipas klasave është pothuajse e barabartë. Shprehur në përqindje, 20.7% janë mësimehdhënës që japin mësim në klasën e parë, 17.4% japin mësim në klasën e dytë, 16.3% e mësimehdhënësve janë mësimehdhënës të klasës së tretë, 23.9% janë mësimehdhënës të klasës së katërt, dhe 21.7% janë mësimehdhënës të klasës së pestë.

Numri i total i nxënësve në klasat ku mësimehdhënësit e anketuar japin mësim është 2034 nxënës, të shpërndarë në 104 paralele (klasë). Numri mesatar i nxënësve në klasë është 20 nxënës.

Tabela 1. Të dhëna përshkruese për numrin e nxënësve në klasat me të cilat punojnë mësimehdhënësit

	Të dhëna përshkruese				
	N	Minimum	Maximum	Mesatarja	Std. Deviation
Numri i nxënësve në klasë:	103	1	35	19,65	8.719
Valid N (listwise)	103				

Numër më të vogël të nxënësve në klasë ka në klasat e komuniteteve turke dhe boshnjake, madje në disa raste vetëm me nga një nxënës në një klasë.

REZULTATET E HULUMTIMIT

Në këtë pjesë të raportit pasqyrohen rezultatet e dala nga përpunimi i të dhënave të siguruara nga hulumtimi mbi përvojat e shkollave për shumëgjuhësinë si sfidë apo mundësi për nxënësit kosovarë në arsimin fillor. Në kuadër të këtij kapitulli janë paraqitur rezultatet e disa aspekteve të hulumtimit, si perceptimet e mësimeve për përdorimin e gjuhëve dhe komunikimit të mirëfilltë efektiv me nxënësit, ndikimi i shumëgjuhësisë në suksesin e nxënësve, format e organizimit dhe realizimit të procesit mësimor, metodologjitë e përdorura gjatë mësimit, sfidat, mundësitë e mësimeve për punën praktike, bashkëpunimi me prindër dhe ndihma e tyre në procesin e mësimit.

Të dhënat e mbledhura nga terreni tregojnë se në klasat e mësimeve të anketuar ka nxënësit që flasin dy e më shumë gjuhë, duke specifikuar edhe numrin e tyre. Numri total i të gjithë nxënësve që flasin dy e më shumë gjuhë, sipas mësimeve, është N=623 ose 30.63% e nxënësve, me një mesatare prej 6 nxënës në klasë.

Gjuha e mësimit, gjuha e teksteve dhe komunikimi i nxënësve të etnive të ndryshme

Në shkollat në të cilat është realizuar hulumtimi mësojnë nxënësit të tri etniteteve të ndryshme: shqiptarë, turq, boshnjakë. Numri më i madh i tyre, apo 76.16%, janë shqiptarë, rreth 17% turq, kurse 6.14% i takojnë etnisë boshnjake. Në këto shkolla ka nxënësit edhe të komuniteteve të tjera, por me një përqindje shumë të ulët. Sipas mësimeve të anketuar, në klasat e tyre kanë edhe nxënësit nga komunitetet rom, ashkali, egjiptian e goran, por edhe nxënësit të cilët vijnë nga shtete të tjera, të cilët janë sistemuar në klasa të rregullta. *"Në klasën time kam edhe dy nxënësit të shteteve tjera. Njëri është nga Rusia dhe njëri nga Siria" (m89, klasa 5)*, kurse në klasën tretë, të së njëjtës shkollë, është një tjetër nxënësit nga Rusia, por që mësimin e zhvillojnë në gjuhën turke, sepse janë sistemuar në klasat ku ka nxënësit nga komuniteti turk.

Të dhënat nga hulumtimi tregojnë se në Republikën e Kosovës, në shumicën e shkollave, mësimi organizohet në gjuhën shqipe, mirëpo për komunitetet

joshqiptare, si turqit e boshnjakët, në disa vende të Kosovës mësimi ofrohet në gjuhën e tyre amtare.

Në shkollat e përfshira në hulumtim, varësisht nga përkatësia etnike e nxënësve në klasë, mësimi zhvillohet në gjuhët e komuniteteve, si në gjuhën shqipe (64.5%), në gjuhën boshnjake (15.4%), apo në atë turke (20.1%).

Sa u përket teksteve mësimore dhe materialeve tjera që përdoren gjatë procesit mësimor, sipas mësimdhënësve, ato janë në gjuhët amtare të nxënësve dhe në gjuhën angleze për mësimin e anglishtes. Mësimdhënësit e komunitetit boshnjak, edhe pse kanë në dispozicion tekste në gjuhën e tyre, pohojnë se kanë nevojë për mbështetje më të madhe për sigurimin e librave dhe materialeve tjera mësimore në gjuhën e tyre.

Jo vetëm mësimdhënësit e komunitetit boshnjak, por edhe mësimdhënësit e komuniteteve tjera të përfshirë në hulumtim kanë vërejtjet dhe sugjerimet e tyre për tekstet shkollore. Sipas mësimdhënësve, ka mungesë të teksteve dhe mungesë të mjeteve të konkretizimit. Edhe për tekstet që i kanë në dispozicion sugjerojnë rishikimin e tyre apo përpilimin e teksteve të reja. Po ashtu, disa mësimdhënës kërkojnë që ato tekste të thjeshtësohen dhe të hartohen libra adekuatë për nxënësit, sipas nivelit. Një mësimdhënës i komunitetit boshnjak shprehet se duhet të merren parasysh tekstet sa i përket mësimin në gjuhën boshnjake. "*Nuk jam i kënaqur me tekstet e disa lëndëve, si p.sh. matematika*", deklaroi ai (m76, klasa 2).

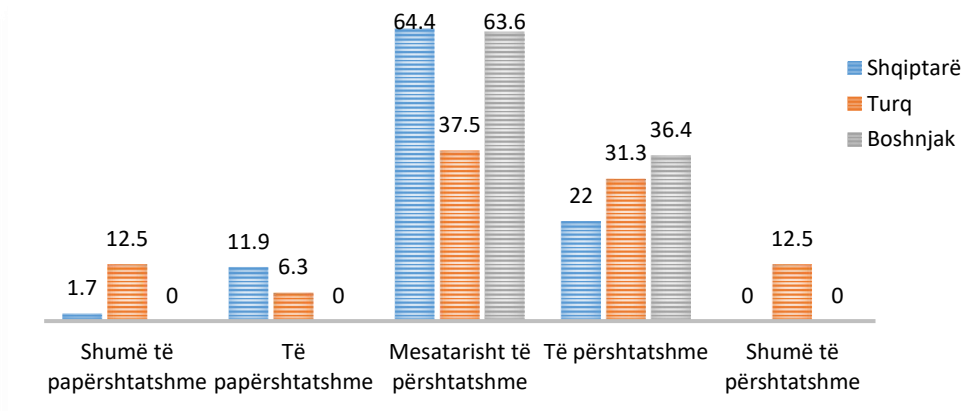
Rreth përshtatshmërisë së teksteve mësimore që i përdorin, shumica e mësimdhënësve deklaroi se ato janë mesatarisht të përshtatshme.

Tabela 2. Përshtatshmëria e teksteve në përdorim

	Frekuenca	Përqindja	Përqindja valide
Shumë të papërshtatshme	3	2.9	3.1
Të papërshtatshme	10	9.6	10.2
Mesatarisht të përshtatshme	55	52.9	56.1
Të përshtatshme	28	26.9	28.6
Shumë të përshtatshme	2	1.9	2.0
Pa përgjigje	6	5.8	
Total	104	100.0	100.0

Nga të dhënat e paraqitura në tabelën shohim se shumica e mësimeve mendojnë se tekstet mësimore që ata i kanë në përdorim janë mesatarisht të përshtatshme, ndërsa është e vogël përqindja e mësimeve të cilët janë të pakënaqur me tekstet shkollore, sepse ato i vlerësojnë si të papërshtatshme.

Nëse bëjmë një krahasim mes të tri komuniteteve, shqiptar, turk e boshnjak, të dhënat statistikore tregojnë se opinionet për përshtatshmërinë e teksteve mësimore janë të shpërndara nga të tri komunitet, por shumica e tyre shprehen se tekstet mësimore janë mesatarisht të përshtatshme.

Grafiku 2. Opinionet për përshtatshmërinë e teksteve shkollore nga mësimeve shqiptarë, turq dhe boshnjakë

Sa i përket përshtatshmërisë së teksteve mësimore, mësimeve fokusohen te përmbajtja e informacioneve të sakta e të përditësuara, si dhe përshtatja e teksteve me moshën dhe nivelin arsimor. Komuniteti boshnjak kishte vërejtje më shumë lidhur me mospërshtatjen e teksteve shkollore dhe materialeve tjera që kanë në shfrytëzim me moshën dhe nivelin arsimor të nxënësve.

Të folurit, komunikimi i nxënësve në klasë, zhvillohet në gjuhën shqipe, në gjuhën boshnjake dhe atë turke, po ashtu varësisht nga përkatësia etnike. Disa mësimeve shprehen se në klasat e tyre ka nxënës që kanë “dy gjuhë amtare” dhe që i flasin të dyja. Në këtë kategori përfshihen nxënës/fëmijët nga martesat e përziera.

Sa i përket komunikimit, mësimdhënësit nuk shohin barrierë, ngase nxënësit dhe mësimdhënësit përdorin gjuhën e mësimdhënies në klasë. Në raste kur në klasë ka nxënës që gjuhë amëtare kanë një gjuhë tjetër nga ajo që flitet në klasë, ata në komunikim ndihmohen nga nxënësit e tjerë. Raste të tilla ka, por janë më të rralla kur nxënësit nuk e kuptojnë mirë gjuhën e mësimdhënies e që në këto raste komunikimin e plotë e ndihmojnë shokët apo shoqet e tyre që vijnë po nga i njëjti komunitet dhe që flasin gjuhën e njëjtë.

Në bashkëveprim mes nxënësve në klasë, nxënësit janë të lirë dhe me shokët e shoqet e klasës mund të komunikojnë në gjuhën e tyre.

Ndikimi i shumëgjuhësisë në mësimdhënie

Sa i përket ndikimit që mund të ketë te nxënësit përdorimi i dy e më shumë gjuhëve, mësimdhënësit japin mendime të ndryshme. Sipas tyre, përdorimi i dy e më shumë gjuhëve te nxënësit mund të ndihmojë në procesin mësimor, mund të pengojë ose edhe të mos ketë kurrfarë ndikimi.

Shumica e mësimdhënësve, 61.54% e të përfshirëve në studim mendojnë se përdorimi i dy e më shumë gjuhëve mund të ndihmojë nxënësit në procesin mësimor. Kjo ndihmë, sipas tyre, konsiston në marrjen e informacioneve nga gjuhët e tjera përmes kërkimeve në internet apo literaturë të huaj. Sipas mësimdhënësve, nxënësit që flasin dy e më shumë gjuhë marrin informacione shtesë nga interneti, jashtë teksteve shkollore, fitojnë njohuri të reja, kanë shumë më tepër mundësi për të hulumtuar për tema të ndryshme në internet, mësojnë më shumë për kulturat e huaja, zhvillojnë aftësi komunikimi në gjuhë të ndryshme, rrisin ndërgjegjësimin për diversitet kulturor dhe gjuhësor dhe kështu arrijnë edhe sukses më të lartë. *"Në lidhje me kërkimin e informacioneve jashtë teksteve shkollore, mund të hulumtojnë duke përdorur edhe terme në gjuhë të tjera"* (m16, klasa 5). Po ashtu mësimdhënësit pohojnë se nxënësit që flasin më shumë se një gjuhë janë më komunikues, sepse *"kanë aftësi që të shprehen më mirë gjatë komunikimit, dinë më shumë fjalë të panjohura etj."* (m 70, klasa 4) pastaj ndihmon nxënësin *"të komunikojë më shumë, më rrjedhshëm, të forcojë vetëbesimin*

tek ai/ajo, pasuron fjalorin edhe më shumë, bëhet më alegro, pra e gjallëron nxënësin dhe patjetër, duke i pas parasysh të gjitha këto, fëmija është më aktiv në procesin mësimor" (m10, klasa 5). Po ashtu, sipas mësimdhënësve, gjuha *"ndihmon në forcimin e individualitetit, karakterin edukativ, personalitetin, respektivisht aftësitë psikike, njohuritë, shkathtësitë dhe shprehitë. Nxënësit që flasin më shumë gjuhë bëhen dëgjues më të mirë, zhvillojnë kreativitetin, janë të prirë kah mendimet më të thella kur u përgjigjen pyetjeve në lidhje me atë që flasin, ekskluzivisht në gjuhën e tyre amtare"* (m78, klasa 3).

Njohja dhe përdorimi i dy e më shumë gjuhëve nga nxënësit, sipas mësimdhënësve, ndihmon edhe në përdorimin e teknologjisë, sepse pajisjet teknologjike, aplikacionet dhe programet e tyre, janë pothuajse të gjitha në një gjuhë jo amtare, kryesisht në gjuhën angleze. Për shkak të njohjes së gjuhës angleze, sipas mësimdhënësve, nxënësi e ka më të lehtë kërkimin në internet *"Gjuha angleze ndihmon në përdorimin e teknologjisë (internetit), hulumtimin e temave"* (m19, klasa 2). Sipas mësimdhënësve, përdorimi i shumë gjuhëve ndikon edhe në komunikim me të tjerët, *"zhvillon aftësi komunikimi në gjuhë të ndryshme dhe rrit ndërgjegjësimin e diversitetit kulturor dhe gjuhësor"* (m14, klasa 1).

Përveç se është përparësi për nxënësit, edhe për mësimdhënësit njohja e shumë gjuhëve është përparësi, sepse mësimdhënësi mund të përdorë dhe *"paraqet përpara nxënësve materiale arsimore në gjuhë të huaj, p.sh. gjuhë angleze, ose të shikojnë ndonjë film me karakter edukativ. Në këtë mënyrë rritet diapazoni i njohurive të nxënësve, por gjithashtu u mundëson mësimdhënësve që të marrin pjesë në seminare në gjuhë të huaja"* (m52, klasa 2).

Por ka edhe mësimdhënës të cilët mendojnë se përdorimi i dy gjuhëve nuk është fare i nevojshëm në shkollë, duke u shprehur se *"nxënësi nuk duhet të flasë në gjuhë të huaj kur s'është e nevojshme"* (m100, klasa 5). *"Nuk ka nevojë, sepse në shkollë flitet gjuha shqipe"* (m54, klasa 1), *"shumëgjuhësia e përgatit më shumë për komunikim jashtë shkollës"* (m63, klasa 2).

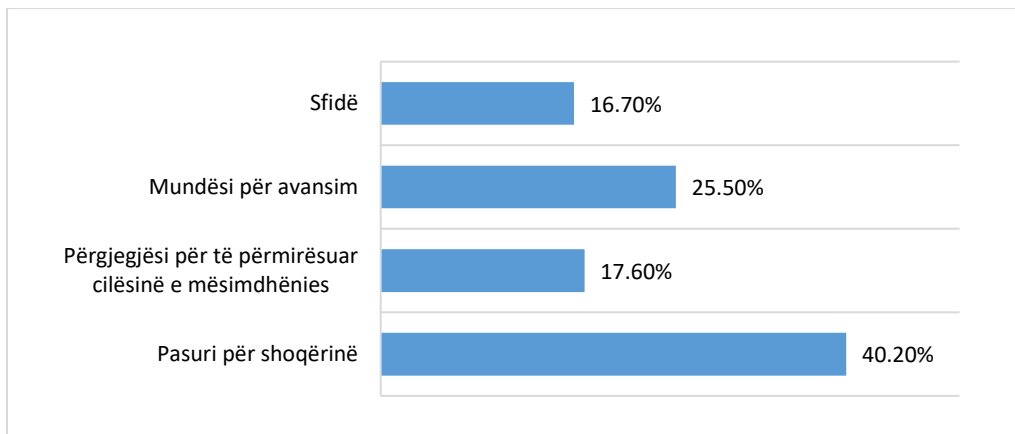
Ka edhe opinione të tilla që shumëgjuhësinë e konsiderojnë si vlerë, duke u shprehur se shumëgjuhësia nuk e pengon fare, nxënësi që njeh më shumë gjuhë është vlerë për ne. *"Sa më shumë dimë aq më shumë vlejme"* (m61, klasa 5), madje ke edhe mendime se *"Dyggjuhësia është shpesh nevojë e jo zgjedhje"* (m 62, klasa 5), sepse *"sa më shumë gjuhë që mëson je më i aftë për të diskutuar, për të bërë shëtitje e vizita në shumë vende të botës"*(m68, klasa 4).

Vetëm 28.85% e mesimdhënësve të anketuar përgjigjen se përdorimi i dy e më shumë gjuhëve paraqet pengesë. *"Në disa raste ndihmon, por ka shumë raste kur ka edhe ngecje në të shprehurit e gjuhës amtare"*(m2, klasa 2). Përdorimi i vazhdueshëm i gjuhës angleze nga nxënësit që e kanë gjuhën shqipe gjuhë amtare mund të jetë pengesë, sepse nxënësi duke folur vazhdimisht anglisht mund edhe ta harrojë apo mos ta zotërojë mjaftueshëm gjuhën amtare" (m52, klasa 2).

Sipas mesimdhënësve, këto pengesa manifestohen më tepër te klasat e para dhe të dyta. Nxënësve të klasës së dytë nuk u ndihmon, por u krijon vështirësi, për shkak se flitet vetëm në gjuhën shqipe"(m56, klasa 2), *"komunikimi bëhet në gjuhën amtare shqipe e nxënësi gjatë përgjigjeve ngatërrohet me përdorimin e fjalëve nga gjuha angleze"*(m70, klasa 4).

Në përgjithësi, mesimdhënësit theksojnë se përkundër ndikimit pozitiv që ka përdorimi i dy e më shumë gjuhëve nga nxënësit vërehen edhe pengesa apo vështirësi. *"Në klasën time vërehet ndikimi i mësimi ose të folurit e dy gjuhëve, sepse te nxënësit krijohet shpesh konfuzion gjatë të shprehurit ose krijimit të fjalive në gjuhën shqipe"*(m1, klasa 4).

Përdorimi i dy e më shumë gjuhëve nga nxënësit, sipas 9.51 % të mesimdhënësve, nuk ka ndonjë ndikim të madh. *"Nxënësit e mi ende janë në fazën fillestare të njohjes së gjuhës angleze, andaj nuk ka ende asnjë ndikim te ta në gjuhën amtare"* (m52, klasa 2). *"Pasi që të gjithë nxënësit flasin shumë mirë gjuhën shqipe dhe gjuhën angleze e flasin vetëm në orën e gjuhës angleze, nuk ka asnjë ndikim"* (m70, klasa 4).

Grafiku 3. Opinionet e mësimdhënësve për punën me nxënësit që flasin dy e më shumë gjuhë.

Mësimdhënia me fëmijët që flasin dy e më shumë gjuhë për mësimdhënësit paraqet një gamë të gjerë sfidash dhe mundësish për zhvillimin e tyre profesional. Mund të jetë sfiduese për mësimdhënësit për shkak të nevojave të ndryshme gjuhësore dhe kulturore të këtyre fëmijëve. Nga opinionet e mësimdhënësve shohim se sfidat, me të cilat ballafaqohen gjatë punës me nxënësit që flasin dy e më shumë gjuhë, kryesisht kanë të bëjnë me burimet, mjetet e materialet mësimore. *"Pikë së pari mungesa e teksteve, mungesa e mjeteve të konkretizimit"* (m2, klasa 2), si dhe *"organizimi i kurseve shtesë apo orë shtesë në gjuhën që ka nevojë më tepër"* (m3, klasa 4). Për shumicën e mësimdhënësve, mungesa e teksteve adekuate, e mjeteve të konkretizimit, e kabineteve të pajisura me pajisje teknologjike dhe mungesa e asistentëve për fëmijët që flasin dy e më shumë gjuhë, janë sfidat me të cilat ballafaqohen ata gjatë mësimdhënies me fëmijët që flasin dy e më shumë gjuhë. Duke pasur parasysh këtë, ata kërkojnë sigurimin e teksteve dhe mjeteve të konkretizimit, pajisjeve teknologjike dhe angazhimin e më tepër mësimdhënësve apo orë shtesë që të punohet për të arritur apo lehtësuar punën e fëmijëve dhe të mësimdhënësve.

Për të përballuar këto sfida, mësimdhënësit duhet të zhvillojnë aftësi të reja, të përshtatin mësimin e tyre dhe të ofrojnë mbështetje të përshtatshme për të gjithë nxënësit etj.

Gjithashtu nga mësimdhënësit ka kërkesa për plotësim të stafit për të ndihmuar fëmijët të cilët hasin në vështirësi. *"Mendoj se duhet angazhuar më tepër mësimdhënës apo orë shtesë të gjuhës shqipe që të punohet për të arritur apo lehtësuar punën e fëmijëve dhe të mësimdhënësve"* (m26, klasa 3).

Në pyetjen nëse mësimdhënësit ballafaqohen me sfida për vlerësimin e nxënësve që flasin dy e më shumë gjuhë, numri më i madh i tyre përgjigjen se nuk kanë sfida gjatë vlerësimit ose edhe nëse kanë ato i tejkalojnë me lehtësi. *Vlerësimi është i njëjtë edhe për ata që flasin vetëm një gjuhë. Vlerësimi është njëra ndër pikat më komplekse, ku mundohemi të jemi sa më objektiv. Në rastet kur nxënësi ka vështirësi në të kuptuarit e pyetjeve si dhe në të kuptuarit e mësimit, ne duhet që edhe t'ia përshtatim materialin mësimor për të, në mënyrë që ai ta kuptojë pyetjen dhe vlerësimin pastaj ta bëjmë sa më objektivisht* (m 52, klasa 2).

Përfshirja dhe angazhimi i nxënësve në aktivitete janë thelbësore për një mësim efektiv dhe të suksesshëm. Duke përdorur strategji të ndryshme dhe duke krijuar një mjedis mësimor inkurajues dhe përfshirës, mësimdhënësit sigurojnë përfshirjen e të gjithë nxënësve, pa marrë parasysh gjuhën e tyre. Nga përgjigjet e mësimdhënësve rezulton se në përfshirjen dhe angazhimin e nxënësve që flasin dy e më shumë gjuhë dhe atyre me një gjuhë të vetme nuk ka dallime. Shumica e mësimdhënësve deklarojnë se kurrë ose shumë rrallë kanë vërejtur ndonjë ndryshim në përfshirjen dhe angazhimin e nxënësve shumëgjuhësh në aktivitete, krahasuar me nxënësit me një gjuhë të vetme.

Bashkëpunimi me prindër në aspektin e përkrahjes së fëmijëve të tyre në mësimnxënie

Bashkëpunimi dhe përkrahja e prindërve janë faktorë të rëndësishëm në arritjen e suksesit shkollor për fëmijët. Kur prindërit dhe mësimdhënësit punojnë së bashku për të mbështetur mësimin dhe zhvillimin e fëmijëve, ata kanë më shumë mundësi për të arritur potencialin e tyre të plotë në shkollë dhe për të qenë të suksesshëm në të ardhmen.

Sipas gjetjeve të dala nga hulumtimi, në përgjithësi, mësime të vlerësojnë se janë të kënaqur me bashkëpunimin me prindërit. Shumica prej tyre deklarojnë se janë të kënaqur ose shumë të kënaqur, kurse numër më i vogël i mësimeve shprehen të pakënaqur ose neutralë me bashkëpunimin që kanë me prindërit në aspektin e përkrahjes së nxënësve në mësim.

Mësime të bashkëpunimin me prindërit e vlerësojnë si një element thelbësor për të përmirësuar përvojën e tyre dhe për të ndihmuar nxënësit në arritjen e suksesit në shkollë. Sipas tyre, prindërit kanë një ndikim të rëndësishëm në suksesin e fëmijëve të tyre në shkollë. Duke u përfshirë aktivisht në procesin e mësimnxënies së tyre dhe duke ofruar mbështetje dhe përkrahje të nevojshme, ata mund të ndihmojnë në përmirësimin e performancës akademike dhe në ndërtimin e një vlerësimi pozitiv për mësimin.

Mësime të anketuar në përgjigjet e tyre specifikojnë disa nga format më të shpeshta të bashkëpunimit me prindër dhe ndihmës që mund të ofrojnë ata në procesin e mësimnxënies, siç janë: krijimi i një ambienti të mësimin në shtëpi, ndihma me detyrat e shtëpisë, rritja e motivimit dhe përgjegjësisë së nxënësve, komunikimi i vazhdueshëm me mësime të, si dhe pjesëmarrja në aktivitetet e shkollës.

Pjesëmarrja e prindërve në aktivitetet që mbështesin diversitetin dhe shumëgjuhësinë, sipas mësimeve, krijon mundësi që nxënësit të mësojnë dhe të përfshihen më shumë. Prindërit mund të bëhen model jo vetëm për fëmijët, por edhe për nxënësit e tjerë, për mënyrën se si e përdorin dhe e promovojnë gjuhën e tyre, si i ndajnë përvojat e tyre dhe si flasin për kulturën e tyre dhe kështu mundësojnë zhvillimin e vetëbesimit dhe bashkëpunimit me tyre.

Në pyetjen se çfarë ndryshimesh duhet të bëhen në sistem për të lehtësuar punën e mësimeve që punojnë me fëmijë që flasin dy e më shumë gjuhë, mësime të anketuar sugjerojnë kurse apo orë shtesë në gjuhën që nxënësit kanë nevojë më tepër. Kjo është e nevojshme sidomos për nxënësit të cilët flasin gjuhë tjetër në familje dhe pastaj kanë vështirësi në kuptimin dhe përdorimin e gjuhës së mësimdhënies.

Mësimdhënësit sugjerojnë edhe angazhimin e mësimdhënësve shtesë për të lehtësuar punën e nxënësve dhe të mësimdhënësve, duke ndihmuar nxënësit të zhvillojnë aftësitë e tyre gjuhësore dhe të arrijnë nivelin e duhur për të ndjekur mësimin në mënyrë të suksesshme.

Mësimdhënësit shtesë mund të ofrojnë mbështetje jo vetëm për nxënësit, por edhe për mësimdhënësit, sidomos në përkthimin dhe adaptimin e materialeve mësimore, me qëllim që përmbajtjet mësimore të jenë të kuptueshme edhe për të gjithë nxënësit.

Kërkesë e mësimdhënësve është edhe ofrimi i programeve e aktiviteteve mbështetëse për përkrahjen dhe zhvillimin e shumëgjuhësisë, si dhe për zhvillimin profesional të mësimdhënësve lidhur me metodologjitë e punës dhe përdorimin e teknologjisë mësimore në funksion të mbështetjes së nxënësve që flasin gjuhë të ndryshme.

PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME

Gjetjet e këtij hulumtimi treguan se Kosova, si një vend multietnik, realizon mësimin në gjuhën amtare për grupet e ndryshme etnike, të cilat jetojnë në Kosovë ashtu siç edhe e garanton me kushtetutën e saj dhe me aktet e tjera ligjore.

Në Kosovë, respektivisht në zonat ku jetojnë grupe të ndryshme etnike, ka shkolla ku në të njëjtin objekt mësojnë etnitete të ndryshme, si: shqiptarë, turq, boshnjakë, romë, ashkalinj, egjiptianë etj. Kryesisht në shkollat që mësojnë komuniteti turq dhe boshnjakë mësimi organizohet në klasa të veçanta për këto komunitete, e që edhe mësimdhënësit e këtyre klasave i përkasin atij komuniteti.

Perceptimet e mësimdhënësve lidhur me mësimdhënien me fëmijët që flasin dy e më shumë gjuhë janë mjaft pozitive, duke e vlerësuar si mundësi për avancim jo vetëm në komunikim, por edhe në sferën profesionale, ngase u kërkon dhe mundëson zhvillim të vazhdueshëm për t'u përballur me nevojat dhe kërkesat e nxënësve.

Të dhënat nga hulumtimi tregojnë se 30.63% e nxënësve kosovar përveç gjuhës amtare flasin edhe një apo më shumë gjuhë tjera, pra janë nxënës që flasin dy e më shumë gjuhë.

Komunikimi mes nxënësve e mësimdhënësve zhvillohet në gjuhën e mësimdhënies, duke u ofruar mbështetje dhe mundësi edhe nxënësve që gjuhën e mësimdhënies nuk e kanë gjuhë amtare, e që e vetmja mundësi e mbështetjes është ndihma që ofrohet nga nxënësit e tjerë, të cilët e njohin gjuhën e tyre. Kjo bëhet me qëllim të lehtësimit të komunikimit dhe kuptimit të përmbajtjes mësimore.

Edhe tekstet mësimore dhe materialet e tjera që përdoren gjatë procesit mësimor janë në gjuhët amtare të nxënësve, por ka mungesë të teksteve e materialeve mësimore në gjuhën amtare. Edhe për tekstet që janë në dispozicion ka vërejtje nga ana e mësimdhënësve dhe sugjerojnë rishikimin e tyre apo përpilimin e teksteve të reja.

Mungesa e teksteve adekuate, e mjeteve të konkretizimit, e kabineteve të pajisura me pajisje teknologjike dhe mungesa e asistentëve për fëmijët që flasin dy e më shumë gjuhë, janë sfidat me të cilat ballafaqohen mësimdhënësit në punën e tyre me nxënësit që flasin dy e më shumë gjuhë. Për këtë arsye është shumë i nevojshëm sigurimi i teksteve të përshtatshme dhe mjeteve të konkretizimit dhe pajisjeve teknologjike.

Përdorimin e shumë gjuhëve mësimdhënësit e shohin më tepër si mundësi për avancim, jo vetëm për nxënësit, por edhe për mësimdhënësit, ngase u ndihmon përdorimin e materialeve mësimore në gjuhë të ndryshme, marrjen e informacioneve nga burime të shumta, përdorimin më të lehtë të teknologjisë, zhvillimin e komunikimit në gjuhë të ndryshme etj.

Mësimdhënia me nxënësit që flasin dy e më shumë gjuhë është edhe sfiduese për mësimdhënësit kosovarë, e që situata sfiduese për ta paraqiten te diferencat gjuhësore dhe stilet e të mësuarit të nxënësve.

Për t'u përballur me këto sfida, mësimdhënësit duhet të jenë të gatshëm për përdorimin e metodave të përshtatshme, sidomos përdorimin e teknikave të mësimi të diferencuar.

Kurset apo orët shtesë, angazhimi i mësimeve dhe asistentëve, si dhe zhvillimi i vazhdueshëm profesional i mësimeve janë kërkesa më se të arsyeshme nga ana e mësimeve dhe për realizimin e tyre duhet të mobilizohen jo vetëm shkollat, por edhe institucionet qeveritare, OJQ-të, prindërit dhe komuniteti lokal.

REFERENCAT

- Beqiri, L. B. (2023, Dhjetor). Adresimi i kompetencës digjitale në fushën kurrikulare Jeta dhe Puna. *Kërkime Pedagogjike*, 67-112.
- Cenoz, J. (2013). Defining Multilingualism . *Annual Review of Applied Linguistics*, 3-18.
- Joana Duarte, Eduardo Garcia-Jimenez, Sarah McMonagle, Antje Hansen, Barbara Gross, Nikolett Szelei, Ana Sofia Pinho. (2023). Research priorities in the field of multilingualism and language education: a cross-national examination. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 50-64.
- K.Bhatia. (2024). Bilingualism and Multilingualism from a Socio-Psychological Perspective. *Oxford Research Encyclopedias, Linguistics*, 1-21.
- Konushevci, V. (2023, 10 18). Kosovo 2.0. Gjetur në Fëmijët e sotëm ëndërrojnë anglisht: <https://kosovotwopointzero.com/femijet-e-sotem-enderrojne-ne-anglisht/>
- Kosovës, K. i. (2008, 06 15). *Kushtetuta e Republikës së Kosovës*. Gjetur në <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=3702>:
<https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=3702>
- Ligji për përdorimin e gjuhëve nr. 02/L-37. (2007, 3 1). <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2440>. Retrieved from <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2440>
- MAShT. (2011). *Ligji për arsimin parauniversitar në Republikën e Kosovës*. Prishtinë: Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë.
- MAShT. (2016). *Korniza Kurrikulare e arsimit parauniversitar në Republikën e Kosovës*. Prishtinë: Ministria e Arsimit, Shkencës dhe e Teknologjisë.
- Mills, R. W. (2002). Bilingualism in the Primary School. *Taylor & Francis e-Library*, 176.
- Okal, B. O. (2014). Benefits of Multilingualism in Education. *Universal Journal in Education* , 223-229.

- Rogers, A. (2014). Multilingualism in education: The rol of first language. *Indonesian Journal of Applied Linguistics*, 1-9.
- SMIA. (2024). *Statistikat e Arsimit në Kosovë 2023-2024*. Prishtinë: Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit.
- Vögeli, A. (2016). *Perceptimet e personave bilingual mbi arritjet e tyre në jetë*. Tiranë: UET.